

## Smaastykker.

**Estrids og dronning Margretes gaver til Roskilde kapitel.**

AF

C. A. Christensen.

Som andetsteds gjort opmærksom paa findes Bartholins udtog af Liber Daticus Roskildensis i fyldigere omfang i Additamenta fol. 82 end i hans Collectanea F og Annales ecclesiastici, der hidtil har dannet hovedgrundlaget for rekonstruktionen af den i 1728 brændte anniversariebog<sup>1</sup>. Teksten de sidstnævnte steder er kun en afskrift af Additamenta fol. 82 med udeladelse af en række anniversarienotitser og nogle bemærkninger til andre notitser. En af disse udeladte bemærkninger har tilknytning til anniversarienotitsen om Svend Estridsen og hans moder Estrids, dronning Margretes (!) aartid.

Selve denne anniversarienotits er bemærkelsesværdig af flere grunde. Som dr. Alfred Otto har gjort opmærksom paa, falder den i tre dele *a*, *b* og *c*<sup>2</sup>, hvortil nu kan knyttes den nævnte bemærkning som *d*:

VII. idus Maij.

- a) Obiit Svenno Magnus rex Danorum filius Estridis regine sororis Kanuti Senis MLXXIII. qvi ecclesiam in multis dotauit, et
- b) regina Margareta, qve contulit fratribus bona qve habuit in Gythingæhæræth.

<sup>1</sup> Supplement til Liber Daticus Roskildensis. Kirkehist. Saml. 6, r. VI, 359—82.

<sup>2</sup> Alfred Otto: Lib. Dat. Rosk., 173.

- c) *quorum anniversarium fiat celeberrime cum IX. lectionum vigiliis, quibus et misse. quam dicat unus canonicus, aperto ciborio, intersint una cum scholaribus choralibus, omnes beneficiati in ecclesia Roskildensi tunc presentes.*
- d) NB. *Eo die non obiisse, sed anniversarium eorum celebrari.*

Bemærkelsesværdigt er det for det første, at Svend Estridsens dødsdag angives at være 9. maj. Ailnoth derimod siger i sin skildring af Knud den helliges historie, som er tilegnet Svend Estridsens søn, kong Niels, at kong Svend døde *quarto kalendas maii* = 28 april<sup>1</sup>. Under denne dag mindedes han ogsaa i Lunds domkirke i dettes ældste nekrologium fra ca. 1120<sup>2</sup>. Denne uoverensstemmelse i dagsangivelsen har Otto udførligt behandlet<sup>3</sup>. Hans hovedsynspunkt er, at da det drejer sig om en autentisk indførelse i en anniversariebog fra selve den domkirke, hvor kong Svend og hans moder laa begravet, kan dette vidnesbyrd ikke uden videre forkastes med en henvisning til Ailnoth og til Lundenekrologiet; den sidste kildes datoangivelse er efter Ottos mening rimeligvis taget fra Ailnoth.

Synspunktet er uangribeligt under forudsætning af, at det virkelig drejer sig om en autentisk anniversarienotits. Men gør det det? Den nys fremdragne bemærkning kaster et dubiøst skær over notitsens historiske kildeværdi. Det er en absolut modstrid mellem anniversarienotitsens angivelse, at kong Svend (og dronning Margarete), *obit* 9. maj, og den tilføjede bemærkning, at dette ikke var deres dødsdag men anniversariedag. Spørgsmaalet er, hvor denne bemærkning stammer fra. At Bartholin selv skulle være ophavsmand til den, maa anses for lidet sandsynligt. Bartholin anfører ikke i *Additamenta* fol. 82 — der er hans første materialesamling til hans *Annales ecclesiastici* <sup>4</sup> — den afvigende dagsangivelse hos Ailnoth og i Lundekapitlets mindebøger; deres angivelse ville jo heller ikke i og for sig beret-

<sup>1</sup> Gertz: *Vitæ sanctorum Danorum*, 89.

<sup>2</sup> L. Weibull: *Necrologium Lundense*, 69.

<sup>3</sup> Otto, 169—77.

<sup>4</sup> Kirkehist. Saml., 6. r. VI, 361—63.

tige til en saa absolut forkastelse af notitsen i Roskilde domkirkes anniversariebog. Der findes heller ikke andre eksempler i denne materialesamling paa en vurdering af indbyrdes modstridende oplysninger.

Et fingerpeg om, i hvilken retning løsningen paa spørgsmaalet skal søges, giver en bemærkning af Bartholin under aaret 1274: *confectum Librum Daticum Roskildensem licet nulla postea adscripta*<sup>1</sup>. Naar han tilføjer denne bemærkning i sit arbejdsmanuskript, er det selvfølgelig ikke for at erindre sig om, at anniversarie-notitserne fra fx. 15. aarh. var senere tilføjelser i den anniversariebog, der var anlagt 1274, men det kan kun forstaas paa den maade, at der ogsaa blandt de notitser, der angik personer, der var døde inden 1274 var meget, der var senere tilføjelser; hans kriterium herfor kan næppe have været andet end af palæografisk art.

Herved henledes straks opmærksomheden paa afsnit *c* i anniversarienotitsen. Det er givet, hvad Otto ogsaa betoner, at dette ikke kan være overtaget fra et ældre nekrologium, hele formen taler derimod. Otto antager derfor, at *c* er en tilføjelse fra 13. aarh. til de to gamle nekrologiske notitser *a* og *b*<sup>2</sup>. Herimod er det blevet indvendt — navnlig af Arhning<sup>3</sup>, at *c* maa være endnu yngre, da det ciborium, der omtales, først blev skænket domkirken af biskop Oluf (— 1320). Arhning fortsætter »Den Omstændighed, at Korskolarer (scolares chorales) nævnes i Notitsen, gør det ret sandsynligt, at denne er indskrevet i Lib. Dat. Rosk. i Slutningen af Biskops Olufs Tid (1301—1320) eller ikke længe derefter, thi denne Biskop forøgede stærkt den nævnte Art af Skolarer i Domkirken (se side 242—44), og det var maaske i Sammenhæng hermed, at det blev bestemt, at de skulde deltage i Anniversariet for Kong Svend og Dronning Margrethe«<sup>4</sup>.

Noget afgørende bevis for, at *c* maa stamme fra tiden omkr.

<sup>1</sup> Kirkeh. Saml. 6 r, VI, 371.

<sup>2</sup> Otto, 174.

<sup>3</sup> Roskilde Domkapitels Historie, 141—42.

<sup>4</sup> Ibid. 142, 12.

1320 ligger der ikke i disse ord. Tvertimod kan der indvendes, at udtrykket *scolares chorales* ikke findes i nogen af de af Arhning citerede kildesteder; denne terminologi synes at høre en senere tid til. Under alle omstændigheder kan man fastslaa, at *c* tidligst kan være fra ca. 1320, men at der ikke er noget til hinder for, at denne tilføjelse er meget senere, fx. fra 15. aarh. eller omkr. 1500. Det kan derfor være af interesse, at sammenligne notitsen om kong Svend og dronning Margrete i kirkens officielle anniversariebog med kirkens officielle syn omkr. 1500 paa kong Svend og dronning Margarete, saaledes som dette fandt sit udtryk i de bekendte billeder og vers, hvormed man da prydede de murpiller, der gemte Estrids og Svend Estridsens jordiske levninger.

Verset om kong Svend siger os mindst. De to linier, der har tilknytning til anniversarienotitsen, lyder:

»Hunc [Svenonem] soror illustris regis præclara Canuti  
Estridis genuit prole beata parens«<sup>1</sup>

Det eneste bemærkelsesværdige er, at Estrid i modsætning til anniversarienotitsen ikke kaldes *regina*.

Langt mere oplysende er billedet og verset om dronning Margarete.

Under hendes billede satte man denne indskrift:

»Margareta, qve et Estrith dicitur, danorum regina.«<sup>2</sup>

Som man ser, er denne indskrift tilsyneladende i fuld overensstemmelse med anniversarienotitsen. Ligesom alle senere historikere — med undtagelse af Langebek — synes den utvivlsomt at gaa ud fra, at kong Svends moder Estrid og dronning Margarete er en og samme person. Men ser vi paa verset, viser dette, at man har givet disse ord en hel anden fortolkning end den, der synes os mulig:

<sup>1</sup> Verset er aftrykt i Resens Atlas Danicus. Roskilde. I oversættelse ved Johannes Knudsen (1929), 22.

<sup>2</sup> Jf. *ibid.*, 9.

In piam Margaretam Daniæ Principem  
 Glyconium et Asclepiadeum.  
 Estridem placitam potens  
 Ingo Rex generat Sveticus; hanc dedit  
 Et Dano comitem tori.  
 Gottenses Scanicis addidit orbibus.  
 Divorum decorat lares,  
 Qvibus tam vario munere profuit,  
 Pallas et chlamydes enim  
 Perbellas teneris texuit artubus.  
 Egit namque dies pios,  
 Faustos, post cineres perpetuum valet<sup>1</sup>.

Estrid-Margarete er her fortolket som identisk med Margarete Fredkulla, datter af kong Inge og gift med kong Niels. Denne identifikation er utvivlsomt forkert. Det var ikke denne dronning Margarete, hvis ben laa indemuret i murpillen, hendes dødsdag var ifølge en samtidig indførelse i nekrologiet i Lund en 4. november<sup>2</sup> og ikke en 9. maj, og hun havde ikke dobbeltnavnet Estrid-Margarete. Disse forsyndelser mod de historiske kendsgerninger viser, at man trods ærlig interesse for kirkens historie ikke har kendt meget til samme. Men hvorfor desavouerer man saa de oplysninger, der kunne findes i kirkens egen annversariebog, der dog maatte være højeste autoritet i disse spørgsmaal. Denne desavouering viser sig ved, at man sletter betegnelsen dronning ved Estrid og til gengæld giver dronning Margarete Fredkulla dobbeltnavnet Estrid-Margarete. Den samme desavouering viser sig i verset for biskop Vilhelm, hvor der i overensstemmelse med Sakso skildres, hvorledes bispen døde efter sit møde med kong Svends ligfærd<sup>3</sup>. Men i kirkens annversariebog stod bisp Vilhelms dødsdag angivet som en 8. maj og kong Svends som en 9. maj. Bemærkningen: »Eo die non obiisse sed anniversarium eorum celebrari.« passer fuldkommen hertil.

<sup>1</sup> Jf. anførte værk af Resen, 10. Naar der til slut tilføjes: obiit anno 1412 skyldes dette en senere vildfarelse, se Arhning, 218.

<sup>2</sup> Necrologium Lundense, 102.

<sup>3</sup> Anførte værk af Resen, 17—18.

Vi kan altsaa se, at man omkr. 1500 indenfor Roskilde domkirkes egne mure ikke har tillagt denne anniversarienotits nogen autoritet, og vi har set, at i hvert fald afsnit *c* af den maa være en senere tilføjelse lige som vi har Bartholins udtalelse — beroende paa selvsyn — om, at meget i anniversariebogen var tilføjet senere. Hvad taler saa imod, at ikke alene *c* men ogsaa *a* og *b* har været senere tilføjelser? Otto har været inde paa spørgsmaalet; han indrømmer som nævnt, at *c* i hvert fald ikke kan være overtaget fra et ældre nekrologium, hele formen taler derimod, men forsvarer derimod *a* og *b* som oprindelige notitser, overført fra et ældre nekrologium til Liber Daticus Roskildensis i aaret 1274, da denne bog nyanlagdes. Notitserne har efter hans mening den form, som var »ejendommelig for 11. og 12. aarh«<sup>1</sup>.

Herimod maa der dog gøres indsigelse. Det er ganske usædvanligt for en samtidig nekrologisk optegnelse at anføre saa fylde genealogiske oplysninger som *a* gør, i og for sig unaturlige, da samtiden ikke havde brug for slige oplysninger og ikke var i tvivl om, hvem den mindede person var. Man havde grund til at antegne hans gode gerninger, men ikke til at give en genealogisk nøjagtig bestemmelse af hans person. En sammenligning mellem nekrologiet fra Lund paa den ene og krøniker og aarbøger paa den anden side viser da ogsaa, at *a* ikke har nekrologiets men krønikens form. Vi ser først paa nogle notitser fra nekrologiet:

- [10 juli 1086] Kanuti regis et martiris . . . . . Anniversarius. Regis Erici fratris eius . . . .<sup>2</sup>  
 [27 august] Item Hericus rex danorum tercius.<sup>3</sup>  
 [18 september 1137] Ericus rex danorum . . . .<sup>4</sup>  
 [4 november] . . . Eodem die Margareta danorum regina . . .<sup>5</sup>  
 [31 december] Elena regina . . .<sup>6</sup>

Heroverfor stiller vi nogle udtog fra krøniker og aarbøger:

<sup>1</sup> Lib. Dat. Rosk., 174.

<sup>2</sup> Necrologium Lundense, 81.

<sup>3</sup> Ibid., 89.

<sup>4</sup> Ibid., 94.

<sup>5</sup> Ibid., 102.

<sup>6</sup> Ibid., 109.

Roskildekroniken:	Sven regis Gambliknut ex sorore nepos, filius Estrid <sup>1</sup>
Kongekronike:	Sueno Magnus nepos Kanuti Senis. Hic erat filius Vlf ducis et Margarete, que erat soror Kanuti regis <sup>2</sup>
Rydaarbogen:	Suen Estrithson filius Ulf, comitis Anglie, regnavit post Gamælæknut <sup>3</sup>
Ribeaarbogen:	Suen Estrithson, filius Ulf, comitis Anglie de sorore Gamælæknut <sup>4</sup>

Sammenligner vi hermed *a*: Obiit Sveno Magnus, rex Danorum, filius Estridis reginæ, sororis Kanuti Senis, kan der formentlig ikke være tvivl om, at forfatteren af *a* maa have haft en kilde af aarbogs- eller krønikekarakter foran sig, da han affattede notitsen.

Derimod har *b* nekrologiets ægte form: regina Margareta, qve contulit fratribus bona, qve habuit in Gythingæhæræth. Den fuldstændige mangel paa enhver genealogisk og tidsmæssig bestemmelse virker overbevisende, ligeledes brugen af glosen *fratribus* i stedet for *canonicis*. Dette udtryk stammer fra kapitets ældste tid, da kannikerne levede i fællesskab under klosterlige forhold<sup>5</sup>; udtrykket kan endnu sporadisk bruges et stykke ind i 13. aarh., men aldrig senere.

Med denne konstatering, at ikke alene *c* men ogsaa *a* er en senere tilføjelse og *b* alene ægte, er det muligt at faa øje paa de forskellige etaper i den traditionsudvikling, der endte med den forbavsende slutning, at Estrid og dronning Margarete Fredkulla var en og samme person.

Da man i 1274 i Roskilde domkirke anlagde en ny anniversariebog, overførte man heri en række notitser fra et ældre nekrologium, deriblandt en notits om en dronning Margarete,

<sup>1</sup> Script. Min. I, 22.

<sup>2</sup> Ibid., 165.

<sup>3</sup> Annales Danici, 69.

<sup>4</sup> Ibid., 150.

<sup>5</sup> Arhning: Roskilde Domkapitels Historie, 5 ff., se specielt s. 14.

der havde skænket kapitlet gods i Gønge herred og var død en 9. maj. Derimod indførte man ikke i den nye anniversariebog nogen notits om kong Svend og hans moder Estrid, kongehusets stammoder, i det hele taget undlod man at nævne nogen-  
somhelst konge. Det er næppe for dristigt gættet, at aarsagen hertil har været den lange, bitre strid, som Roskildekirken netop da gennem en generation havde ført med det danske kongehus. Selvfølgelig har man ikke, fordi man anskaffede en ny anniversariebog, tilintetgjort den ældre bog af samme art, man kunne altsaa stadig efterse deres data her, men man har øjensynligt ikke følt synderlig trang hertil i 1274. I tidens løb gik denne ældre bog imidlertid tabt, maaske ved den store kirkebrand i 1282<sup>1</sup>, i hvert fald eksisterede den ikke senere, da man forsøgte at rekonstruere kirkens ældste historie, thi saa ville man dengang ikke have famlet saadan i blinde som man beviseligt gjorde. Udover Lib. Dat. Rosk. eksisterede der kun et brudstykke af de ældre optegnelser, idet der i kirkens eje fandtes en ældgammel liste over kirkens benefactores, indført paa de sidste sider i et gammelt haandskrift af det nye testamente<sup>2</sup>. Dette haandskrift er nu gaaet tabt, men Stephanius har gjort et udtog af denne liste i sin *Prolegomena* til Sakso-udgaven 1644 s. 11 (da han mente, at den i listen nævnte Saxi var identisk med historikeren). Da dette udtog har spillet og stadigvæk spiller en afgørende rolle, skal det anføres her:

Nomine signatos, et munere conciliatos.

Fratribus exiguis, jungito, Christe, tuis.

Regem Haroldum, Reginamque Margaretam.

Seqvuntur longa deinde serie aliorum beneficorum nomina:

Knuto Rex, Athala Regina. Eiric. Margareta Regina et Soror nostra. Sveno Episcopus. Ricardus Præpositus. Sveino Decanus. Hermannus. Ascerus. Luitgerus. Boso. Livo. Isaac. Arnfastus. Nicolaus. Saxi. Ako. Clemens. Toco. Joseph. Kanutus etc.

<sup>1</sup> Annales Danici, 209.

<sup>2</sup> Otto: Lib. Dat. Rosk., 166—68, navnlig n. 4.

Men selv om man ikke senere havde nogen autentisk notits i kirkens officielle dødebog om Estrid og Svend Estridsen, bevarede man indenfor kirken en korrekt forestilling om, i hvilke murpiller deres ben var blevet indmuret i den domkirke, der var blevet rejst omkr. 1200<sup>1</sup>, hvadenten denne forestilling har hvilet paa en levende mundtlig tradition eller har støttet sig til nu tabte indskrifter eller kalkmalerier.

Paa et eller andet tidspunkt mellem ca. 1320 og 1458<sup>2</sup>, snarest nærmere det sidste tidspunkt, følte man igen trang til at mindes Estrids og kong Svends aartid i kirken. Men hvornaar var deres dødsdag? Svends navn fandtes ikke i kirkens anniversariebog. Men Estrids? Hendes kristne navn var ifølge Adam af Bremen Margarete<sup>3</sup>. En kongekronike, der paa dette tidspunkt fandtes i Sorø kloster, nævnte hende ved samme navn<sup>4</sup>. I anniversariebogen fandtes en dronning Margarete omtalt, som havde skænket kannikerne gods i Gønge herred. Kapitlet ejede 50 gaarde i Gønge herred<sup>5</sup>. Og Estrid havde ifølge Roskildekroniken skænket Roskildekirken 50 bol<sup>6</sup>. Kunne der

<sup>1</sup> Dette fremgaar af det forhold, at da man i nyeste tid aabnede disse pillegrave, fandt man benene af uden tvivl netop de personer, som traditionen fortalte var indmurede her, jf. C. C. Hansen: De ældste Kongegrave og Bispegrave i Roskilde Domkirke (1914).

<sup>2</sup> *Terminus post quem* fremgaar af det ovennævnte forhold, at c omtaler biskop Olufs ciborium, ante quem bestemmes af anniversarielisten 1458, af hvilken det fremgaar, at procurator anniversarii i det aar havde udbetalt 3 sk. grot til kannikerne for deltagelse i aartiden for kong Svend (Otto, 121). Da man endvidere kan se, at man omkr. 1500 ikke har tillagt tilføjelserne i anniversariebogen den mindste kildeværdi, maa man enten direkte have vidst, hvornaar tilføjelserne var gjort eller ogsaa maa det af palæografiske grunde have været indlysende, at de var af nyere dato. Sammenlign ogsaa argumentationen ndf. s. 451 n. 2 med hensyn til de 50 gaarde i Gønge herred.

<sup>3</sup> Adam af Bremen II, 54, Schmeidler, 114.

<sup>4</sup> Script, Min. I, 165. Denne kronike var tilføjet i Sorø klostres eksemplar af Adam af Bremen. Jf. Script. Min. I, 149, Otto: Lib. Dat. Rosk., 185 og Videnskabernes Selskabs Skrifter. Hist. Filol. Afd. I, nr. 4, 37. Det bør bemærkes, at Otto har sandsynliggjort, at forlægget til omtalte Sorøhdskr. stammede fra Roskilde kapitel.

<sup>5</sup> Arhning, 87.

<sup>6</sup> Script. Min. I, 23.

saa være nogensomhelst tvivl om, at den dronning Margarete, hvis dødsdag i anniversariebogen stod anført under 9. maj, maatte være identisk med den Estrid, hvis ben laa indmuret i en af kirkens piller? Udfra denne tankegang tilføjede man derfor til notitsen *b* i anniversariebogen *a* og *c*. Teksten til *a* toges fra Roskildekrøniken og fra den omtalte kongekrønike med en enkelt svævende udvidelse »*qui ecclesiam in multis dotavit*«, hvilket jo givetvis maatte være rigtigt, eftersom hans ben havde faaet en hædersplads i kirken, og med tilføjelsen af epitetet *regina* til Estrid, hvilket var betinget af ordlyden af *b*. I *c* gaves anvisning paa, hvorledes deres fælles aartid skulle fejres.

Strengt taget var det en tilsnigelse at henføre kong Svends dødsdag til dronning Margaretes. Der fremgik ikke af de til raadighed staaende kilder, at de var døde samme dag. Ingen af disse nævnte Svends dødsdag. Men dette fik nu være, hovedsagen var, at to af kirkens store velgørere igen havde faaet deres aartid.

Netop paa dette punkt slog man ned, da man nogle generationer senere ved udsmykningen af kirken med billeder og vers om de berømte mænd og kvinder, der havde tilknytning til kirken, paany tog spørgsmaalet op til overvejelse, hvem den i anniversariebogen nævnte dronning Margarete egentlig var. Nu havde man Sakso til raadighed og det gav helt andre perspektiver. Af Sakso fremgik, at kong Svend var død inden biskop Vilhelm<sup>1</sup>. Da Vilhelm ifølge anniversariebogen var død en 8. maj, kunne den nye tilføjelse i anniversariebogen, der fastsatte Svends dødsdag til 9. maj, ikke være rigtig. Man tilføjede derfor bemærkningen: »*Eo die non obiisse sed anniversarium eorum celebrari*«. Sakso angav ikke Svends dødsdag, saa man lod aartiden blive staaende, hvor den var, men det maatte betones, at dette ikke var historisk korrekt. Endnu mindre tilfredsstillet følte man sig af løsningen: dronning Margarete-Estrid. Af Sakso fremgik ikke, at Estrid ogsaa havde heddet Margarete og ifølge Sakso kunne der ikke være tale om, at Estrid havde været dronning. Nu havde man i selve kirken

<sup>1</sup> Se verset om Vilhelm i det ovenfornævnte værk af Resen, s. 17, og Sakso (udgave 1931), 365.

det ovenfornævnte eksemplar af det nye testamente, hvor der i et udtog af en gammel velgørerliste nævntes to dronninger med navnet Margarete. Den ene var Harald Hens hustru, den anden identificeres ikke, hun kaldes blot regina et soror nostra. Sakso omtaler ikke Harald Hens hustru Margarete, derimod berømmer han dronning Margarete Fredkullas gavmildhed overfor kirken. I hende mente man derfor at have fundet anniversariebogens dronning Margarete og i verbal overensstemmelse med Sakso forfattede man derfor verset om dronning Margarete<sup>1</sup>. Da man imidlertid ikke kom udenom traditionen, at den i pillemuren begravede person havde haft navnet Estrid, drog man konklusionen, at saa var det Margarete Fredkulla, der havde haft dobbeltnavnet Estrid-Margarete. Saaledes opnaaede Margarete Fredkulla i katolicismens sidste aar den ufortjente ære at blive mindet som en af Roskildekirkens store velgørere.

Til slut skal korrektheden af disse logiske deduktioner blive prøvet paa realia, og realia er, at en dronning Margarete har skænket kannikerne gods i Gønge herred (*b*) og Roskildekrønicens ord om, at Estrid skænkede 50 bol til Roskilde kirken: Cuius temporibus [scil. Vilhelmi] mater regis Svenonis Estrith ecclesie Roskildensi L mansos filio consenciente contulit.

Arhning har paavist, at det gods, dronning Margarete skænkede kapitlet, besad dette endnu længe efter reformationen. Ifølge kapitlets jordebog af 1614 ejede kapitlet da netop 50 gaarde i Gønge herred<sup>2</sup>. Det ligger da snubliende nær at identificere disse 50 gaarde med Estrids 50 bol — det har man rimeligvis allerede gjort i slutningen af middelalderen — og identiteten af Estrid og dronning Margarete er dermed bevist.

Men denne fortolkning hviler paa en misopfattelse af bolet. Vel kan der være mange divergerende opfattelser af bolet, men at det middelalderlige bol i 17. aarh. svarede til et lægd af flere gaarde turde være uomtvisteligt. Fx. havde Falster ifølge kong Valdemars jordebog 365 bol, men 1558 gaarde ifølge matriklen

<sup>1</sup> Sammenlign den verbale overensstemmelse mellem det citerede vers om Margarete og Sakso (udgaven 1931), 342.

<sup>2</sup> Arhning, 87.

1682. Estrids 50 bol maa derfor have været mange gange større end de 50 gaarde, som kapitlet 1614 ejede i Gønge herred, hvoraf nogle endda i følge de smaa pengebeløb, de staar opført med i jordebogen, øjensynligt kun har været gaardsædegaarde<sup>1</sup>. Det er derfor kun en drilsk tilfældighed, at de to tal stemmer overens, indholdsmæssigt gør de det ikke<sup>2</sup>. Estrids gave har været meget større end dronning Margaretes.

Hvem er saa dronning Margarete? Herom kan der næppe være tvivl. Den ovennævnte velgørerliste nævner som sagt to dronninger af det navn, først Harald Hens Hustru, dernæst en anden dronning Margarete, hvis ægteskabsforbindelse ikke oplyses, men — som ogsaa almindeligt antaget — maa være identisk med dronning Margarete Fredkulla, gift med kong Niels. Sidstnævnte kan det imidlertid ikke være, thi hendes dødsdag var ifølge en samtidig indførelse i Lundenekrologiet en 4. november<sup>3</sup>, medens den i Roskildeanniversariet omtalte dronning Margarete døde en 9. maj. Hun maa derfor være identisk med Harald Hens Hustru<sup>4</sup>. Endvidere kan der til tidsbestemmelse af hendes gave

<sup>1</sup> RA. D. Kanc. B I 2f. Div. breve, og akter sagligt ordnede XII. 8. h.

<sup>2</sup> Hvis de to tal skulle dække samme indhold, maatte man for det første antage, at Roskildekroniken i modstrid med alle andre kilder fra middelalderen har anvendt *mansus* i betydningen »landbrugsenhed«; dernæst maatte man antage det i sig selv usandsynlige, at dette gods kompleks paa 50 gaarde har holdt sig konstant fra ca. 1070 og til 1614. Men selv over et meget mere begrænset tidsrum er et hvilket som helst gods kompleks underkastet en stadig fluktuation ved sammenlægninger, udstykninger og nedlæggelser af gaarde. Sammenligner vi fx. Roskildebispens jordebog ca. 1370 med jordebøger fra omkr. 1600 er det undtagelsen, at gaardenes antal 1370 og 1600 er ens. Og dog er jordebogen 1370 affattet efter den sorte død og de urolige forhold omkr. midten af 14. aarh., som efter dens eget vidnesbyrd maa have haft en indgribende betydning for landsbyernes befolkningmæssige struktur. Først i 15. aarh. er forholdene saa stabiliserede, at gaardenes antal fra da af stort set er identisk med 16. og 17. aarhundredes.

<sup>3</sup> *Necrologium Lundense*, 102.

<sup>4</sup> Det samme hævdede Langebek, jf. SRD. III, 266 note g. Naar Langebek ikke fandt tilslutning blandt senere historikere, jf. fx. Erslev i *Hist. Tidsskr.* 6 r. III, 618 (sammenlign hermed Otto, 171), skyldes det, at han simpelthen drog en streg mellem *a* og *b* og hævdede, at de ikke havde noget med hinanden at gøre, hvilket evident stred mod »regina« Estrid i *a* samt

anføres, at indtægterne af det gods, hun havde skænket kapitlet i Gønge herred, tilflød alene de 15 ældste præbender indenfor kapitlet, ikke de senere oprettede<sup>1</sup>. Da udvidelsen af præbendernes antal til 15, fandt sted under biskop Svend Norbagge<sup>2</sup> (ca. 1073—1088), maa dronning Margaretes gave ligge efter denne udvidelse; vi kan med et vist usikkerhedsmoment til begge sider sætte tidspunktet til ca. 1090<sup>3</sup>.

den citerede indskrift i Roskilde domkirke: *Margareta, qve et Estrith dicitur, danorum regina*. Kun ved at paavise, at *a* maa være en senere uægte tilføjelse, kan adskillelsen mellem dronning Margarete og Estrid foretages.

<sup>1</sup> Arhning, 87, jf. jordebogen 1568 (AM. 876 kvarto): »Procuratorium dominorum quindecim . . . Kapitlets gods i Gynding herred».

<sup>2</sup> Arhning, 93.

<sup>3</sup> Naar Arhning efterlyser Bartholins hjemmel for i sine *Annales* at henføre tidspunktet for gaven paa godset i Gønge herred til aar 1067 (s. 5), er dette at tage Bartholin for alvorligt. Bartholin placerer simpelthen en række udaterede begivenheder fra Svend Estridsens tid under aarene 1066—67. Det interessante ved denne placering er, at den viser, at han ogsaa har opfattet dronning Margarete = Estrid, hvad der viser, at det ikke kan have været ham, der er ophavsmand til den omdebatterede kritiske bemærkning.

### Summary.

The *notitia* in Liber Daticus Roskildensis giving the date — 1074, 9th of May — of the death of king Svend Estridsen has no authenticity. The authentic *notitia* mentions only a queen Margaret. A 15th century compiler misconceived this queen Margaret to be the mother of king Svend Estridsen and rewrote the old *notitia* in such a manner that it dealt with king Svend and his mother Estrid [whose Christian name was Margaret].